

ادراک شهروندان از منظر ساختمان‌های بلند شهری نمونه موردی هتل چمران شیراز

محسن فیضی*

علی اسدیپور**

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۰/۳۰ تاریخ پذیرش: ۹۲/۴/۱۹

چکیده

ساختمان‌های بلند شهری به واسطه ظرفیت نشانه‌ای خود، نقش مهمی در خلق تصویر ذهنی شهروندان از شهر دارند. پژوهش حاضر به بررسی ادراک شهروندان از منظر هتل چمران که در حال حاضر با ارتفاع ۱۱۰ متر بلندترین ساختمان شیراز است، می‌پردازد. در این پژوهش از راهبرد اسنادی در بخش نظری و راهبرد پیمایش اجتماعی استفاده شده است. تأکید این نوشتار بر وجوه معنایی و بصری منظر این بنا در ادراک شهروندان بوده و در بخش‌های متعدد شناختی، احساسی، تفسیری و ارزش‌گذاری ارزیابی شده است. جامعه آماری شامل ۱۰۰ نفر (به نسبت برابر از هر دو جنسیت) بوده که به روش تصادفی، انتخاب و پرسشنامه‌ای شامل سؤالات باز و بسته بین آنان توزیع گردیده و تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار SPSS (نسخه ۱۹) انجام شده است. در ادامه، ضرایب همبستگی اسپیرمن میان مؤلفه‌های ادراکی مورد استخراج و ارزیابی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهند که «بدیع بودن ارتفاع هتل» در شهر، عامل اصلی توجه و احساس خوشایند مردم دانسته می‌شود که بیشتر تحت تأثیر بعد حسی ادراک بوده و پس از مدتی، اثر آن کمرنگ خواهد شد. به سبب ظرفیت پایین طراحی و منظر هتل، ابعاد شناختی، تفسیری و ارزش‌گذاری ادراک، کمتر مورد اشاره پرسش‌شوندگان قرار دارند، لذا راهکارهایی برای ارتقای ادراک شهروندان در سایر پروژه‌های بلندمرتبه‌سازی شهر در چهار دسته به شرح زیر پیشنهاد شده است: الف) توجه بیشتر به جنبه‌های نوآورانه و خلاقانه در طراحی کالبدی ساختمان‌های مرتفع از نظر فرم خارجی و ترکیب‌بندی اجزای آن؛ ب) استفاده از مصالح با ترکیب‌بندی و رنگ‌بندی متنوع و خلاقانه در طراحی نما که می‌تواند به ادراک مردم از ساختمان‌های بلند کمک فراوانی نماید؛ ج) هماهنگی بصری با بافت طبیعی و فیزیکی شهر به سبب عدم ارتباط معناداری ادراک زیباشناختی با تضاد و تمایز؛ د) حفظ معانی و مفاهیم قابل فهم و هویت بناهای بلند، و اجتناب از احداث بناهای فاقد معنی و هویت مناسب متناسب با جنبه‌های نمادین و نمایه‌ای وجه نشانه‌ای ساختمان‌ها.

کلیدواژه‌ها

ساختمان‌های بلند، پیمایش اجتماعی، ادراک، هتل چمران، شیراز.

پرسش‌های پژوهش

۱. ادراک شهروندان شیرازی از منظر هتل چمران به عنوان بلندترین ساختمان کنونی شهر، واجد چه مؤلفه‌هایی است؟
۲. کدام یک از ابعاد ادراک محیطی در ادراک شهروندان اولویت دارد و کدام ویژگی یا ویژگی‌های فیزیکی بنای هتل در این ترجیح مؤثر است؟
۳. چه رهنمون‌هایی برای طراحی دیگر بناهای شاخص شهری می‌توان از تحلیل این بنا حاصل آورد؟

مقدمه

ساختمان‌های بلند شهری به واسطه ویژگی‌های کالبدی و بصری خود، نقش مهمی در خلق تصاویر ذهنی شهروندان از شهر دارند. همان‌گونه که لینچ (۱۹۶۰) اثبات کرده است، ساختمان‌های بلندمرتبه تحت عنوان نشانه‌های شهری، یکی از عناصر پنج گانه خوانایی در شهرها هستند (لینچ ۱۳۸۹). نشانه‌ها نقطه مرجعی در فضا برای تصمیم‌گیری تلقی می‌شوند (پورجعفر و همکاران ۱۳۹۰) که امکان سازمان‌دهی فضا و هدایت‌گری را توأم دارند (۱۹۹۹ Golledge). منحصر به فرد بودن و برجستگی (تمایز با محیط اطراف) دو ویژگی مهم یک نشانه در مقیاس شهری است (لینچ ۱۳۸۹). علاوه بر ویژگی‌های عینی، محیط فیزیکی دارای معانی اجتماعی نیز می‌باشد (۱۹۷۹ Appleyard) و در این میان، بناهای بلند، نقش مهمی در خلق معانی نزد شهروندان دارند. این بناها می‌توانند به نمادی از توسعه شهری، پیشرفت، هویت (در مقیاس محلی و ملی) و یا نشانه‌ای برای معرفی تمامیت شهر تلقی شوند. همچنان‌که بسیاری از شهرهای مطرح جهان به واسطه آثار شاخص معماری آن‌ها در ذهن متجلی می‌شوند. این نمادها رابطه میان شکل و محتوا، دال و مدلول، معناکننده و معناشونده هستند و تغییر در آن‌ها ممکن و جایز نیست (حبیبی و مقصودی ۱۳۸۶). ویژگی‌های عینی و ذهنی آثار معماری، همگی به واسطه تجلی فرم بیرونی و ارتباطی که با خاطرات و تصاویر ذهنی برقرار می‌سازند، بر ادراک و احساس شهروندان مؤثرند. از این جهت، منظر بخش متجلی و ملموس فرم دانسته می‌شود که در آن تبلور بصری، کارکردی و معنایی عناصری که فضا را شکل می‌دهند، دیده می‌شود (پهزادفر ۱۳۸۲ و محمودی ۱۳۸۵). بنابراین مراد از منظر ساختمان‌های بلند، تجلی فیزیکی و عینی عناصر بصری (رنگ، فرم و...)، عناصر کارکردی (عملکردها) و وجوه معنایی (معانی و مفاهیم) ساختمان‌های بلندمرتبه در پهنه شهر است.

طبق تعریف، ساختمان بلندمرتبه، بنایی است که بیش از ۲۳ متر ارتفاع داشته باشد (طالبی ۱۳۸۶). البته این ارتفاع در سایر کشورها با یکدیگر تفاوت‌هایی دارند. در تهران، نخستین ساختمان‌های بلند شهری عمدتاً برج‌های مسکونی بودند، اما در شیراز، نخستین بناهای بلندمرتبه، بیشتر هتل‌ها و مراکز تجاری-خدماتی هستند. ماهیت غیر مسکونی این بناها می‌تواند نقش مهمی در خلق نشانه‌های شهری داشته باشد، از این رو، بررسی ادراک شهروندان از این بناها اهمیت خاصی دارد. این موضوع به‌ویژه در زمانی که جریان ساخت بناهای بلندمرتبه در شهر به آرامی در حال شکل‌گیری و ربودن گوی سبقت از یکدیگرند، می‌تواند ضرورت پرداختن به سنجش ترجیحات عمومی را مضاعف کند. نوشتار حاضر به بررسی دیدگاه‌های شهروندان در خصوص هتل چمران شیراز که در حال حاضر، بلندترین بنای این شهر محسوب می‌شود، اختصاص دارد. تأکید این نوشتار بر وجوه معنایی و بصری منظر در ادراک شهروندان بوده و ادراک آنان در ابعاد متعدد شناختی، احساسی، تفسیری و ارزش‌گذاری ارزیابی شده است.

۱. روش تحقیق

این پژوهش از روش ترکیبی بهره می‌برد. بخش نخست این نوشتار که به مباحث نظری و شناخت ادبیات

موضوع اختصاص دارد، به واسطه استفاده از راهبردهای کیفی در بستر کتابخانه‌ای میسر شده است. بخش دوم به موردپژوهی اختصاص دارد و از راهبرد کمی در بستری پیمایشی استفاده شده است. «توصیف پیمایش اجتماعی» از جمله راهبردهای توصیف منظر است که نوعی راهبرد عینیت‌گرا و استقرایی است و ابزار اصلی آن، پرسشنامه‌های باز و بسته و مصاحبه‌های نیمه‌سازمان‌یافته است (اسدیور ۱۳۹۲، ۲۳)، لذا مجموعه پرسش‌هایی (باز و بسته) برای بررسی ادراک شهروندان بر اساس مباحث نظری بخش نخست تنظیم و توزیع شده‌اند. داده‌های حاصل از این بخش توسط نرم افزار SPSS نسخه ۱۹ مورد تحلیل آماری قرار گرفته است. در انتها نتایج با رویکرد استنتاجی و اکتشافی ارائه گردیده است. جامعه آماری این پژوهش به صورت اتفاقی گزینش شده و در محدوده سایت نمونه موردی انتخاب شده‌اند. ضریب قابلیت اتکای پرسشنامه (آلفای کرونباخ) جهت سنجش میزان اعتبار سؤالات پرسشنامه محاسبه شده است. هرچه ضریب یاد شده به یک نزدیک‌تر باشد، اعتبار پرسشنامه بیشتر است.

بررسی میزان همبستگی سؤالات نیز به وسیله محاسبه ضریب همبستگی اسپیرمن صورت پذیرفته است که آزمون‌های آماری غیر پارامتری کاربرد فراوانی دارد (سیگل ۱۳۸۳، ۴۰ و ۲۵۳) معنی‌داری ضریب همبستگی، میزان اعتبار حاصل از نتایج نمونه و تعمیم آن به جامعه را ارزیابی می‌کند. مقدار این شاخص میان ۱ و ۱- متغیر است؛ اگر این عدد برابر یک باشد، همبستگی کاملاً مثبتی میان دو متغیر مورد بررسی وجود دارد و اگر برابر منفی یک باشد، این همبستگی کاملاً منفی است. به بیان دیگر، اگر افزایش در یک متغیر همراه با افزایش در متغیر دیگر باشد، همبستگی بین دو متغیر مستقیم و مثبت است و بالعکس (ساعی ۱۳۸۸).

۲. سابقه پژوهش

ادراک شهروندان از ساختمان‌های بلند موضوع برخی پژوهش‌های داخلی بوده است؛ برای مثال «زیبایی برج از نگاه شهروندان» تهرانی در پژوهشی توسط مهرداد کریمی مشاور مورد سنجش قرار گرفته است. در این مقاله نظریات ۳۰ نفر از شهروندان تهرانی در خصوص فرم، مصالح، رنگ، شیوه طراحی، تأثیرات بصری و کیفیت ساخت ۱۱ ساختمان مسکونی پرسیده شده است. نتایج نشان دادند، بناهایی از دید شهروندان دارای ارجحیت هستند که در محور دید قرار گرفته، کیفیت بالایی در ساخت دارند و از نشانه‌های تاریخی، فرهنگی و معنایی برخوردار هستند (کریمی مشاور ۱۳۸۹). سید عبدالهادی دانشپور و همکاران در پژوهشی به بررسی جایگاه دانش روان‌شناسی محیطی در ساختمان‌های بلندمرتبه با رویکرد معماری پایدار اشاره دارند. آنان با مینا قرار دادن هرم نیازهای مازلو، به معرفی راهبردهایی جهت ترویج معماری پایدار پرداخته‌اند (دانشپور و همکاران ۱۳۸۸).

«رابطه چگونگی قرارگیری ساختمان‌های بلندمرتبه و منظر شهری»، مقاله دیگری است برگرفته از رساله دکتری مهرداد کریمی مشاور که به بررسی تأثیر شیوه قرارگیری خوشه‌ای و منفرد مجتمع‌های مسکونی شهر تهران (آتی ساز و برج تهران) مبتنی بر سه هدف عملکردی، هویتی و زیباشناسانه اختصاص دارد. نتایج حاصل از این پژوهش نشان دادند که میان مکان‌یابی و معماری بناهای بلند، باید تفاوت قائل شد. برج‌های منفرد، دارای مفهوم منیت بوده و بناهای خوشه‌ای به حذف دیدهای شهری منتهی می‌شوند (کریمی مشاور و همکاران ۱۳۸۹). وی در نتایج مستخرج از رساله خود تحت عنوان «نقش بلندمرتبه‌سازی در منظر شهری (نمونه موردی شهر تهران)» چنین اشاره می‌کند: «در بررسی مطالعه موردی که در شهر تهران و بر اساس پاسخ‌گویی چهار دسته از شهروندان (شامل سه دسته از ساکنان مناطق مختلف تهران و یک دسته از کارشناسان) به انجام رسید، مشخص گردید بناهای بلند در شهر تهران به ترتیب به معنای ثروت، پیشرفت شهر و شلوغی هستند. همچنین مشخص گردید عواملی از بناهای بلند که بر شهروندان بیشترین تأثیر را دارند، به ترتیب عبارت‌اند از: فرم، مصالح و کیفیت ساخت و رنگ بناهای بلند. همچنین در این بررسی مشخص گردید که شهروندان بیشتر از کارشناسان به آثار معنایی، زیبایی و بصری بناهای بلند اعتقاد دارند» (کریمی مشاور ۱۳۹۰).

از میان پژوهش‌های غیر ایرانی، استمپس، در پژوهشی میدانی، ترجیح شهروندان را در خصوص سبک سه بنای مرتفع شهری در آمریکا مورد ارزیابی قرار داده است. برخلاف پیش بینی او، مردم، بناهای مدرن‌تر را نسبت به

بناهای ساخته شده به سبک‌های تاریخی مرجح دانسته و چنین توافقی در تمام گروه‌های اجتماعی بدون توجه به نژاد و قوم (به جز افرادی که دارای مناصب سیاسی بودند)، معتبر بوده است (Stamps ۱۹۹۱). هیت و همکاران، به بررسی تأثیر پیچیدگی بصری ساختمان‌های بلند در خط آسمان شهر بر ترجیح شهروندان پرداختند. آنان با بررسی پاسخ‌های ۶۰ دانشجوی روان‌شناسی دریافتند که لذت و احساس هیجان در مواجهه با هر خط آسمان تحت تأثیر شبکه‌بندی نما ناشی از پیچیدگی سیلوئت (هاله) شهر بوده و مفصل‌بندی نماها تنها در ارزیابی پیچیدگی خط آسمان مؤثرند (Heath et al ۲۰۰۰). نوشتار حاضر از این جهت که به بررسی عوامل مؤثر در ادراک شهروندان از منظر مرتفع‌ترین بنای مدرن شهر اختصاص دارد، جدید و کمتر پرداخته شده است. اطلاعات آماری حاصل از این پژوهش به سبب جامعه آماری با ساختار اجتماعی و فرهنگی نسبتاً همگن، روایی مناسبی داشته و یافته‌های آن، دستیابی به الگوهای طراحی سایر بناهای مرتفع را تسهیل خواهد کرد. علاوه بر این، موضوع این تحقیق، بنایی غیرمسکونی است که در نمونه‌های داخلی کمتر پرداخته شده است، لذا نظریات شهروندان درباره آن، کمتر نتیجه‌پیشدآوری‌های حاصل از عملکرد و تجربه زیسته مسکونی است و می‌تواند جنبه عمومی‌تری داشته باشد. قیاس نتایج این تحقیق با نمونه انجام شده در شهر تهران، می‌تواند به توسعه نتایج به اجماع نظری کمک فراوانی نماید.

۳. مبانی نظری و رویکرد پژوهش

۳-۱. متغیرهای ادراک و شناخت محیط

از اوایل دهه ۶۰ میلادی، موضوع ادراک محیطی به عنوان مبحثی میان رشته‌ای مورد توجه قرار گرفته و از جهات مختلف توسعه یافته است. ادراک، فرآیند کسب اطلاعات از محیط اطراف انسان و موضوعی فعال و هدفمند است (لنگ ۱۳۸۶) و به پاسخ‌های مستقیمی باز می‌گردد که حواس ما به ساختار یا فرم‌ها نشان می‌دهد (Nasar ۲۰۱۱). ادراک شامل جمع‌آوری، سازمان‌دهی و فهم اطلاعات محیطی است (Carmona et al ۲۰۰۳). نصر (۲۰۱۱) معتقد است سه‌گونه نظریه ادراک محیطی، ایده‌هایی برای طراحی شهری داشته‌اند. نخستین آن، نظریه سطح سازگاری است که مبین این نکته است که مردم خود را با سطح محرک‌های غالب سازگار می‌کنند. این نظریه از سوی ولویل و کوهن (۱۹۷۳) مطرح شد. تئوری دوم، رویکرد اکولوژیک به ادراک است که محیط را متشکل از ساختار و محرک‌های معنادار می‌داند. ناظر فعال، ساختارهای محیط را تشخیص داده و مبنایی برای جست‌وجوی خود فراهم می‌آورد. در اینجا مفهوم قابلیت محیط نقش مهمی دارد. ما ماهیت و سطوح مجموعه‌ها و اشیاء را در ابتدا با بررسی تناسب آن‌ها با خودمان ادراک می‌کنیم (Nasar ۲۰۱۱). بنیان‌گذاران این نظریه که رویکردی پیشرو است، جیمز و الینور گیسون (۱۹۷۹) می‌باشند. دید گیسونی ادراک، با تأکید بر حرکت و چگونگی استفاده از منظر، ادراک را به طور آشکار به تجربه مستقیم محیط مربوط می‌سازد (بل ۱۳۸۲، ۸۵). نظریه سوم، عملکردگرایی احتمال‌گرا است که معتقد است ارزیابی انسان‌ها از محیط دارای احتمالاتی است که به ادراک مردم از سرنخ‌های فیزیکی بستگی دارد که آن نیز وابسته به احتمالاتی است که همواره در کنار ویژگی‌های فیزیکی محیط قرار گرفته‌اند. این مدل که توسط برونزویک (۱۹۵۶) ابداع شده است، پیشنهاد می‌دهد طراحان بر ویژگی‌های برجسته در ادراک، ارزیابی و مباحثه مردم متمرکز شوند (Nasar ۲۰۱۱). بررسی نظریه‌های مختلف ادراکی بیانگر برخی مفاهیم کلی است. ادراک، چندبینایی است و نقش حرکت در ادراک محیط مهم است. مردم می‌آموزند با تجربه بین جزئیات ریز و عناصر کلی‌تر پدیده‌های محیط تمایز قائل شوند. نحوه نگرش ما به محیط مبتنی بر مقاصد و تجربیات قبلی است و در نهایت این فرض که ادراک به طور کامل با ویژگی انگیزش‌های خارجی تعیین می‌شود، قابل شک است. علاوه بر نظریاتی که در باب ادراک ارائه شد، ابعاد گوناگونی نیز برای ادراک تاکنون شناخته شده است؛ برای مثال، ایتلسون (۱۹۷۸)، چهار بعد گوناگون ادراک را شناسایی کرده و معتقد است این چهار بعد به طور هم‌زمان عمل می‌کنند. (Carmona et al ۲۰۰۳):

- بعد شناختی: شامل فکر کردن در مورد محرک محیطی، سازمان دادن و ذخیره است. در واقع این جنبه به معنادار شدن محیط برای ما کمک می‌کند.

• بعد احساسی: شامل احساسات ما که بر درک محیطی ما اثر می‌گذارد و در مقابل آن درک از محیط نیز بر احساسات ما مؤثر است.

• بعد تفسیری: شامل معانی و مفاهیمی است که از محیط به دست می‌آید. در بعد تفسیری ما به خاطرات و اندوخته‌های ذهنی خود برای مقایسه و تفسیر محرک‌های جدید محیطی تکیه داریم.

• بعد ارزش‌گذاری: شامل ارزش‌ها و ترجیحاتی است که خوب‌ها و بد‌ها را می‌سازند. تصویر ذهنی از محیط، نتیجه فرآیندی است که طی آن، تجربیات شخصی از محیط به همراه سیستم ارزشی هر شخص، نقش عمده‌ای به‌عنوان فیلتر برای درک محرکات محیطی ایفا می‌کند.

اما فرآیند ادراک همواره با فیلترهایی نیز مواجه است که در نتیجه مواجهه با یک موضوع ثابت را برای افراد مختلف، متفاوت می‌کند. راپاپورت در نظریه ادراک خود (۱۹۷۷)، فیلترهای دوگانه‌ای را در فرآیند ادراک مؤثر می‌داند؛ فیلترهای اطلاعاتی (طبیعی عینی دارند و متشکل از تصاویر ذهنی فرهنگی است که بر پایه اطلاعات، دانش، استانداردهای زندگی و تحصیلات شکل می‌گیرد)؛ فیلترهای نگرشی (طبیعی ذهنی دارند و مبتنی بر تصورات شخصی بر پایه سیستم ارزشی فردی است) (Nowak ۲۰۰۳).

از موضوعات مهم در مفاهیم ادراکی، ادراک زیباشناختی است. به طور سنتی، جورج سانتایانا (۱۸۹۶)، تقسیم‌بندی سه‌گانه‌ای از زیبایی‌شناسی تحت عنوان زیبایی‌شناسی حسی، فرمی و نمادین ارائه کرده است. نوع اول زیبایی‌شناسی به شدت درونی و ذهنی است، در حالی که زیبایی‌شناسی فرمی (ارزش اشکال و سازه‌های محیط) و زیبایی‌شناسی نمادین (معانی تداعی‌کننده و لذت بخش محیط) به جنبه‌های طراحی محیط می‌پردازند (لنگ ۱۳۸۶). گروت (۱۹۸۷) نیز ادراک زیبایی را بر اساس نظریه اطلاعات و مبتنی بر تشکیل طرح‌واره ذهنی توجیه کرده است. گروت معتقد است میزان بداعت اثر در هر سطح از ادراک می‌بایست کمی بیش از ظرفیت دریافت ذهن باشد تا بتواند زیبا تلقی شود (گروت ۱۳۸۳). بدین ترتیب، هرچه کثرت معانی بیشتر باشد، محیط لذت‌بخش‌تر است. مولوی (۱۳۸۵) قایل به وجود دو دیدگاه در مورد زیبایی‌شناسی در فضای شهری است؛ گونه نخست ناشی از تجربه‌ای لذت‌بخش از محیط بدون توجه به مفاهیم و اهداف عملکردی آن است و دسته دوم، نوعی زیبایی‌شناسی است که علاوه بر عوامل حسی، دانش، فرهنگ و الگوهای از پیش تعیین‌شده نیز در آن مؤثر است (مولوی ۱۳۸۵ به نقل از کریمی مشاور ۱۳۸۹). بدین ترتیب، نوعی پیوند میان احساس لذت، ادراک زیبایی و معانی تداعی شده از منظر شهری قابل تحقق است. از این رو، در این نوشتار به بررسی زیبایی‌شناسی فرمی (مصالح، رنگ و کالبد) و زیبایی‌شناسی نمادین (معانی و نمادها) در کنار سنجش دیگر ادراک‌های عمومی مردم بر اساس ابعاد چهارگانه ایتلسون پرداخته خواهد شد.

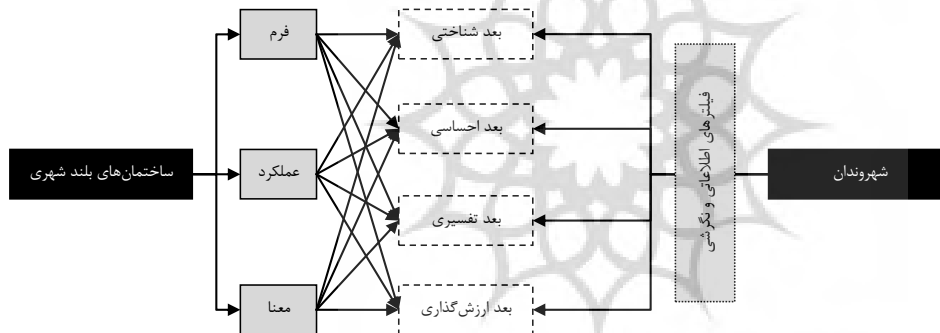
۳-۲. عوامل مؤثر در ادراک ساختمان‌های بلند

مؤلفه‌های سه‌گانه محیط و فضای شهری در کل شامل فرم، عملکرد و معناست (پاکزاد ۱۳۹۱، ۹۶). از نظر فرم و عملکرد، دونالد اهل یارد (۱۹۶۹)، سه دلیل را عامل شناخت بهتر بعضی ساختمان‌ها می‌داند که عبارت‌اند از: ویژگی‌های فرم (محدوده مرئی ساختمان به نحوی که از محیط اطراف خود کاملاً قابل تمیز و واجد وحدت شکلی باشد، عوامل دیگر همچون پیچیدگی نماها، رنگ‌آمیزی و نورپردازی نماها اهمیت کمتری دارند)، ویژگی‌های رؤیت‌پذیری (ساختمان‌های واقع در تقاطع‌ها، مجاور فضاهای باز و یا حاشیه بزرگراه‌ها بهتر دیده و به خاطر سپرده می‌شوند)، ویژگی‌های استفاده و اهمیت (استفاده خاص موجب شناسایی بهتر ساختمان‌ها می‌شوند) (لنگ ۱۳۸۶، ۱۵۸ و ۱۵۹). بنابراین ساختمان‌های بلند به مثابه یک نشانه شهری به سبب منحصربه‌فرد بودن، تشخیص‌پذیر بودن در زمینه خود، قابل رؤیت بودن از نقاط مختلف شهر و همچنین میزان تضادی که با عناصر پیرامون خود دارند، اهمیت خواهند یافت. علاوه بر این، داشتن فرم خاص و تضاد با زمینه و موقعیت خاص می‌تواند برای مشاهده‌گران اهمیت خاصی ایجاد کند (کارمونا و همکاران ۱۳۸۸، ۱۷۵).

موارد یاد شده عمدتاً در حیطه خصایص کمی-فیزیکی جای دارند. با این حال، بناهای بلند شهری دارای ویژگی‌های معنایی و نمادگرایی نیز می‌باشند. از نظر نشانه‌شناختی، نشانه یک واحد معنادار است که به عنوان اشاره‌گر بر چیزی

جز خودش تفسیر می‌شود که طبق تقسیمات سندرس پیرس، واجد ابعاد سه‌گانه نمایه‌ای، شمایی و نمادین است. در وجه نمادین، نماد نشانه‌ای است که ارتباط آن با موضوع در چهارچوب قرارداد، توافق، یا قاعده می‌گنجد. نشانه شمایی «عمدتاً از طریق شباهت» نشانگر موضوع خود است. هرگاه نشانه، شبیه چیزی باشد که به عنوان نشانه‌ای از آن به کار می‌رود، شمایی است... کیفیت شمایل‌ها «شباهت» با موضوعی است که نشانگر آن هستند. آن‌ها حس مقایسه‌گری را به ذهن القا می‌کنند. در وجه نمایه‌ای دال اختیاری نیست، بلکه به طریقی (فیزیکی یا علی) مستقیماً به مدلول پیوند دارد. پیوندی که می‌تواند مشاهده و یا استنتاج شود. در واقع نوعی رابطه وجودی مستقیم با موضوع برقرار می‌شود (اسدیور ۱۳۹۱، ۱۴۲).

میزان اطلاعات پیشین و تجارب فردی شهروندان تأثیر زیادی در ادراک نشانه‌شناختی خواهد داشت؛ فهم نشانه‌های شمایی به سبب ارتباط عینی‌تر دال با مدلول راحت‌تر از نشانه‌های نمادین و نمایه‌ای قابل درک‌اند. چنین ماهیتی در جریان‌های معماری پست مدرن معماری نیز مشهود است. علاوه بر جنبه نشانه‌شناختی، معنای بناها نزد شهروندان می‌تواند از نوع احساسی و عاطفی نیز باشد. مؤلفه‌هایی چون انواع واکنش‌های هیجانی مانند لذت (احساس دوست داشتن و دوست نداشتن)، برانگیختگی (ویژگی‌های علاقه‌برانگیز محیط) و سلطه‌گری (احساس آزادی عمل فردی) بخشی از این مواردند (لنگ ۱۳۸۶، ۱۰۹). نمودار ۱ مدلی از مؤلفه‌های ادراک منظر بناهای بلند شهری در پژوهش حاضر را نشان می‌دهد.

نمودار ۱: مؤلفه‌های ادراک منظر بناهای بلند شهری (مأخذ: نگارندگان)

۴. معرفی نمونه مورد مطالعه

هتل پنج ستاره چمران با ۱۱۰ متر ارتفاع و در ۳۳ طبقه شامل ۲۵۰ اتاق و سوئیت است که در سال ۱۳۸۹ به بهره‌برداری رسیده است. این هتل که در بلوار شهید چمران شیراز و در محدوده باغات تاریخی قصرالدشت واقع شده، در حال حاضر مرتفع‌ترین ساختمان شهر محسوب می‌شود (تصویر ۱). موقعیت استثنایی این هتل به گونه‌ای است که در بافتی طبیعی شامل کوه‌های شمالی شهر (محدوده اراضی دانشگاه شیراز)، باغ‌های سبز، رودخانه خشک و دورنمای شهر شیراز قرار دارد. همچنین همجواری آن با چهار بیمارستان بزرگ و کلیدی شهر (بیمارستان مرکزی، اردیبهشت، چمران و رجایی) که حتی عملکردی فرامنطقه‌ای نیز دارند، اهمیت آن را دوچندان می‌کند. هتل در کنار بزرگ‌ترین پارک حاشیه‌ای شهر (چمران) نیز واقع شده که یکی از تفریح‌گاه‌های مهم به‌شمار می‌آید. به‌سبب فقدان بناهای مرتفع در فاصله نزدیک آن و ارتفاع بلند بنا، این هتل از زوایای گوناگون در شهر و در مسیر بلوار چمران قابل رؤیت است. از این جهت به‌مثابه یکی از نشانه‌های شهری در شیراز موجودیت دارد. البته در آینده با اتمام پروژه‌هایی مانند مرکز تجارت جهانی شیراز با ۴۸ طبقه ارتفاع (خیابان قصرالدشت) و هتل بزرگ خلیج فارس (شهرک گلستان) با ۱۴۰ تا ۱۸۰ متر ارتفاع، جایگاه این هتل از نظر ارتفاع به مرتبه‌های دوم و یا سوم تنزل پیدا خواهد کرد. با این حال، اهمیت آن به واسطه موقعیت منحصر به فردی که در استخوان‌بندی شهر دارد، کماکان محفوظ خواهد بود.

تصویر ۱: هتل چمران واقع در بلوار شهید چمران شیراز

از نظر معماری، هتل چمران دارای سازمان‌دهی سه بخشی در حجم و نمای کلی خود است. پایه هتل که در ترازوی بالاتر از پیاده راه قرار دارد، با سنگ تراورتن زرد پوشش داده شده و بخش‌های عمومی و رفاهی هتل مانند ورودی، لابی، رستوران و کافی شاپ‌ها را در خود جای داده است. بخش میانی هتل شامل مجموعه اتاق‌هایی است که دارای شیشه‌های نواری افقی بوده و با ورق‌های کامپوزیت فلزی پوشیده شده است و آسانسوری در وسط حجم، این بخش را به نیمه مساوی تقسیم می‌کند. رأس هتل نیز از دو حجم شیب‌دار تشکیل شده که ارتفاع یکی از دیگری اندکی بیشتر و از همان مصالح بخش میانی تشکیل شده است.

مطالعات معماری ایران

دو فصلنامه معماری ایرانی
شماره ۳ - بهار و تابستان ۹۲

۱۱۳

۵. محتوای پرسشنامه و تعیین قابلیت اتکای آن

جمعیت آماری پژوهش، شهروندان شهر شیرازند که طبق آمار ارائه شده در حدود ۱۵۱۸۰۰۰ نفر جمعیت دارد. جامعه آماری مورد بررسی (۱۰۰ نفر) از میان شهروندان شهر شیراز است که به صورت تصادفی انتخاب شده و همگی در محدوده سایت نمونه موردی حضور داشتند. محتوای پرسشنامه علاوه بر سؤالاتی مربوط به جنسیت و میزان تحصیلات، شامل ۱۳ پرسش (۱۱ پرسش بسته و ۲ پرسش باز) است که از این میان یک سؤال به ضرورت وجود بناهای مرتفع در شیراز اختصاص داشته و مابقی، پرسش‌هایی (۱۱ مورد) در خصوص سنجش ترجیحات و ادراک شهروندان از معماری و منظر هتل است. ترجیح شهروندان توسط پرسش‌های بسته به صورت داوری ارزشی ۵ مرحله‌ای در مقیاس لیکرت شامل خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد تنظیم شده است. همچنین همه پرسشنامه‌ها در یک روز توزیع و جمع‌آوری شده‌اند. پرسش‌ها بر اساس ابعاد چهارگانه ادراک ایتلسون به شرح زیر قابل تقسیم‌اند:

- بعد شناختی شامل پرسش‌هایی در خصوص «میزان رؤیت‌پذیری هتل در میان سایر بناهای شهر» و «میزان جدید و نوآورانه بودن فرم هتل»؛
- بعد احساسی شامل پرسش‌هایی در خصوص «احساس لذت در مواجهه با هتل»، «میزان زیبایی فرم هتل» و «نوع احساس ایجاد شده در مخاطب در مواجهه با هتل (پرسش باز)»؛
- بعد تفسیری شامل پرسش‌هایی درباره «میزان همخوانی ارتفاع هتل با محیط پیرامون»، «میزان تمایز هتل با

محیط اطراف» و «معنای موجود در پس فرم هتل (پرسش باز)»؛
 • بعد ارزش‌گذاری شامل سؤالاتی درباره «میزان نیاز به تمایز فرم هتل در بافت چمران»، «مطلوبیت قرارگیری هتل در بلوار چمران»، «مطلوبیت استفاده از ورق خاکستری و سنگ تراورتن زرد در نماسازی هتل» و «میزان علاقه مردم به بنای هتل با توجه به ابعاد و فرم آن».

جهت بررسی میزان اعتبار سؤالات پرسشنامه از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. از میان ۱۰ پرسشی که به ویژگی‌های ادراکی هتل می‌پرداختند، ۲ سؤال شامل «میزان رؤیت‌پذیری هتل در میان سایر بناهای شهر» و «میزان تمایز هتل با محیط اطراف» به سبب ابهام پرسش‌شوندگان و یا عدم ارائه پاسخ‌های مناسب در رابطه با موضوع و هدف پژوهش بر اساس داده‌های تولید شده در نرم‌افزار SPSS حذف گردیدند. پس از این اصلاحات، ضریب قابلیت اتکای ۸ پرسش باقی‌مانده در این بخش برابر $\alpha = 0.812$ به دست آمد که با توجه به حد نصاب مقبولیت (۰/۷۰) رقم رضایت بخشی تلقی شده و دلالت بر اعتبار مناسب پرسشنامه دارد. جدول ۱، پرسش‌های بسته و باز را نشان می‌دهد.

جدول ۱: پرسش‌های بخش ادراکی و شناختی در پرسشنامه

ردیف	پرسش
۱	از نظر شما شهر شیراز تا چه اندازه به ساختمان‌های مرتفع احتیاج دارد؟
۲	به نظر شما ارتفاع هتل چمران تا چه اندازه با محیط طبیعی آن همخوانی دارد؟
۳	تا چه حد ایستادن در کنار این هتل احساس لذت‌بخشی را به شما می‌دهد؟
۴	از نظر شما این هتل تا چه اندازه در بین دیگر ساختمان‌های شهر قابل رؤیت می‌آید؟
۵	به نظر شما هتل به واسطه ارتفاعش، تا چه اندازه خود را از محیط پیرامون خود متمایز ساخته است؟
۶	از نظر شما با توجه به یکنواختی محیط چمران این تمایز تا چه حد نیاز است؟
۷	از نظر شما قرارگیری چنین هتلی در بلوار چمران تا حد مناسب است؟
۸	به نظر شما فرم این هتل تا اندازه جدید و نوآورانه است؟
۹	از دید شما استفاده از ورق‌های فلزی به همراه سنگ تراورتن زرد به عنوان مصالح نماسازی تا چه اندازه مناسب این هتل است؟
۱۰	فرم هتل از دید شما تا چه حد زیباست؟
۱۱	از نظر شما با توجه به این مسئله که هتل چمران از خیابان‌های مختلف شهر قابل رؤیت است، تا چه اندازه توانسته توجه شما را به خود جلب کند؟
۱۲	فرم این هتل در شما چه حسی ایجاد می‌کند؟ (پرسش باز)
۱۳	از نظر شما فرم این هتل بیانگر معنای خاصی است؟ (در صورت مثبت بودن جواب، توضیح دهید) (پرسش باز)

۶. یافته‌های پژوهش

از نظر پراکندگی، تعداد پرسش‌شوندگان زن و مرد برابر و معادل ۵۰ نفر تعیین گردید. ۶۱ درصد از پرسش‌شوندگان دارای تحصیلات دانشگاهی کارشناسی و بالاتر بوده و ۱۳ درصد نیز تحصیلات کاردانی داشتند. ۲۶ درصد از آن‌ها نیز تحصیلات خود را در حد دیپلم اعلام کرده‌اند. جدول شماره ۲ داده‌های مربوط به مشخصات عمومی شرکت‌کنندگان در مطالعه را نشان می‌دهد. در پاسخ به این پرسش که «از نظر شما شهر شیراز تا چه اندازه به ساختمان‌های مرتفع احتیاج دارد؟»، ۳۹ درصد این ضرورت را متوسط، ۲۵ درصد زیاد، ۱۲ درصد بسیار زیاد و ۲۴ درصد در مجموع کم و بسیار کم ارزیابی کرده‌اند.

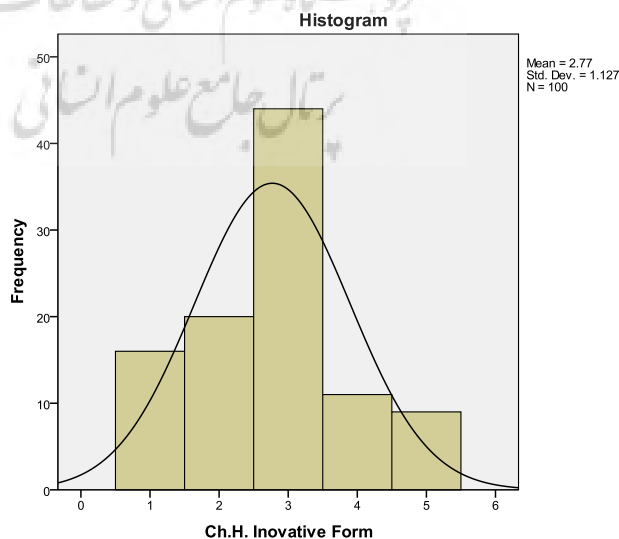

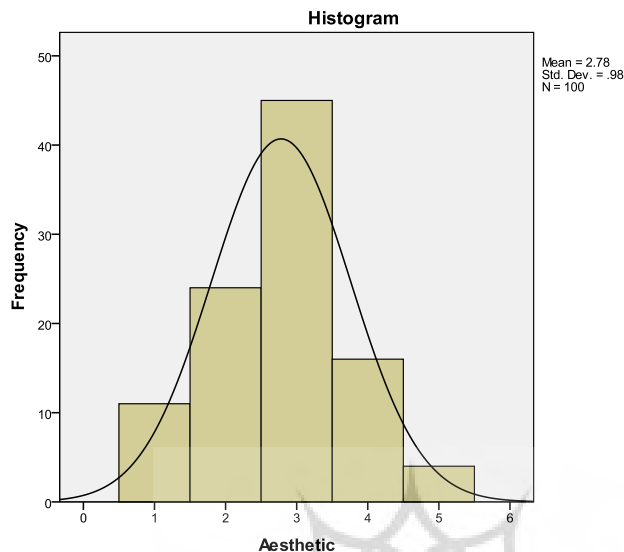
جدول ۲: پراکندگی میزان تحصیلات پرسش‌شوندگان بر حسب جنسیت

		تحصیلات				جمع	
		دیپلم	کاردانی	کارشناسی	تحصیلات تکمیلی		
جنسیت	مرد	تعداد	۱۱	۶	۲۹	۴	۵۰
		% تعداد در جنسیت	%۲۲	%۱۲	%۵۸	%۸	%۱۰۰
	زن	تعداد	۱۵	۷	۲۶	۲	۵۰
		% تعداد در جنسیت	%۳۰	%۱۴	%۵۲	%۴	%۱۰۰
جمع	تعداد	۲۶	۱۳	۵۵	۶	۱۰۰	
	% تعداد در جنسیت	%۲۶	%۱۳	%۵۵	%۶	%۱۰۰	

از بررسی نتایج ضریب همبستگی میان پرسش‌ها و متغیرهای موجود در هر سؤال، روابط معناداری میان ترجیح زیباشناختی هتل و میزان علاقه مردم به آن با سایر پرسش‌ها به دست آمده است. اکثر پرسش‌شوندگان (۴۵ درصد) میزان زیبایی فرم هتل را متوسط ارزیابی کرده‌اند و ۳۴ درصد نیز هتل را از لحاظ میزان زیبایی کم و بسیار کم دانسته‌اند. نتایج مشابهی نیز در سنجش ترجیح آنان در زمینه جدید و نوآورانه بودن فرم هتل حاصل شده است (نمودار ۳). در تمامی نمودارهای مشابه در این پژوهش، از نمودار هیستوگرام استفاده شده است. در این نمودارها پاسخ‌ها در مقیاس لیکرت در محور افقی و فراوانی آن‌ها در محور عمودی نشان داده شده است. علاوه بر این، توزیع متغیر مورد بررسی در هر نمودار نیز با توزیع نرمال مقایسه شده و یک منحنی نرمال روی هیستوگرام رسم گردیده است.

بررسی نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن در جدول ۳ نشان می‌دهد که از دیدگاه پرسش‌شوندگان، رابطه معنادار مثبتی میان میزان ادراک «زیبایی فرم هتل» با میزان «احساس لذت‌بخش هنگام مواجهه با آن» (۰/۶۰۲)، «میزان جدید و نوآورانه بودن فرم هتل» (۰/۵۵۹)، «نوع مصالح به کار رفته در نماسازی آن» (۰/۴۳۶) و «میزان مطلوبیت قرارگیری هتل در بلوار چمران» (۰/۲۷۹) وجود دارد. این موضوع بدان معناست که ترجیح زیباشناختی مردم در این بررسی، بیش از آنکه به جنبه‌های شناختی و تفسیری ادراک هتل مربوط باشد، ناشی از جنبه‌های احساسی ادراک است.

نمودار ۲: پراکندگی پاسخها در جواب به سؤال: میزان زیبایی فرم هتل را چقدر ارزیابی می کنید؟ و میزان جدید و نوآورانه بودن فرم هتل از نظر شما چقدر است؟

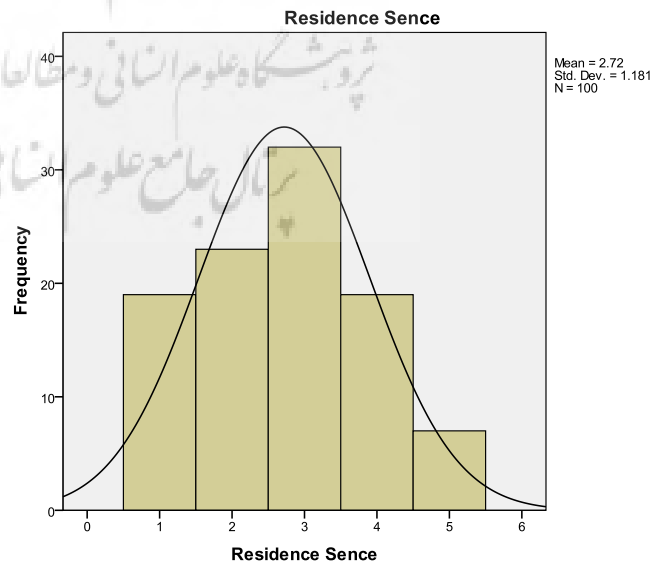
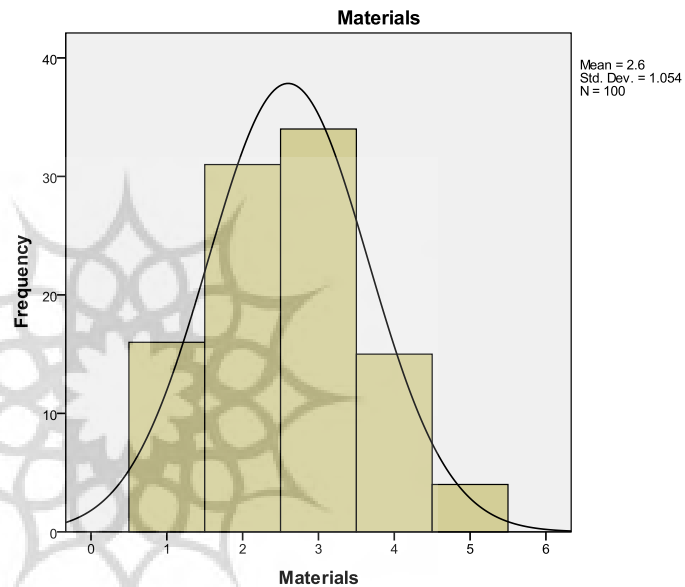
جدول ۳: رابطه بین زیبایی فرم هتل و ویژگی های کالبدی و بستر آن

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
احساس لذت در مواجهه با هتل	۰/۶۰۲	۰/۰۰۰
میزان جدید و نوآورانه بودن فرم هتل	۰/۵۵۹	۰/۰۰۰
مطلوبیت استفاده از فلز خاکستری و سنگ تراورتن زرد در نماسازی هتل	۰/۴۳۶	۰/۰۰۰
مطلوبیت قرارگیری هتل در بلوار چمران	۰/۲۷۹	۰/۰۰۵

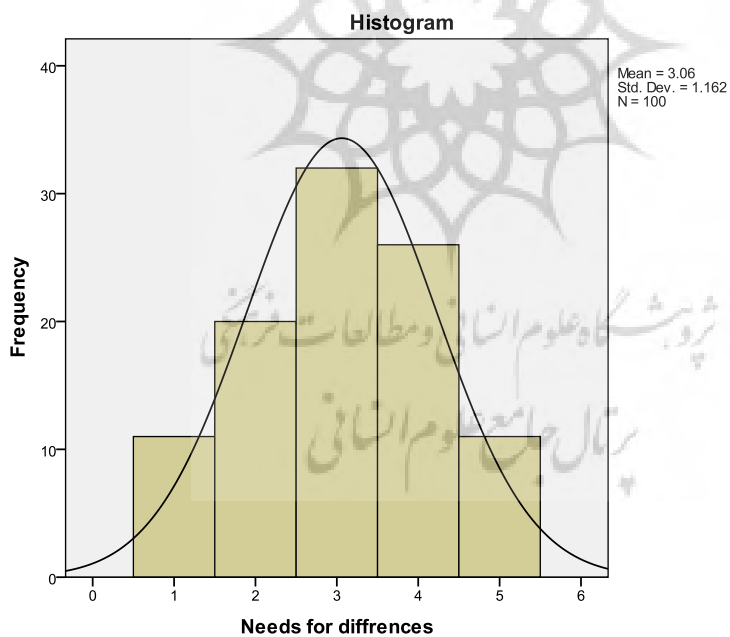
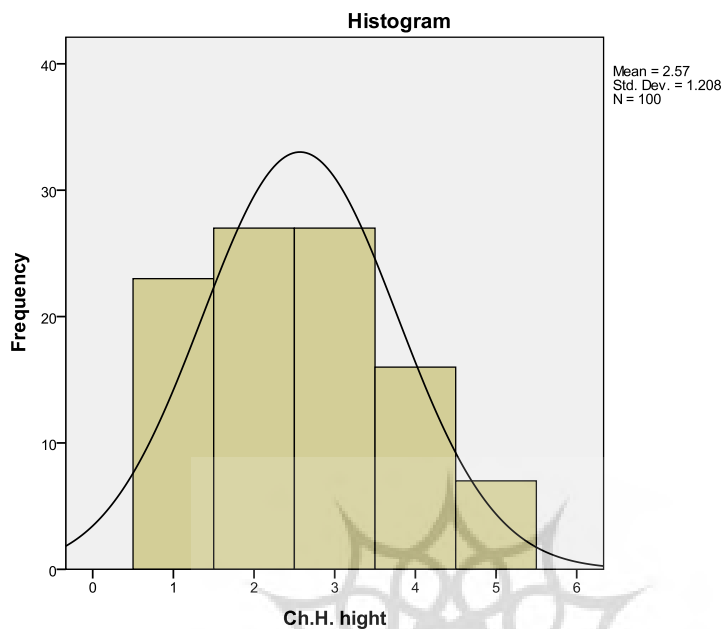
سنجش میزان علاقه مردم به بنای هتل، دیگر متغیر مهمی است که بیشترین همبستگی را با سایر متغیرهای این پژوهش نشان داده است (جدول ۴). بر این اساس، علاقه مردم به هتل بیشترین همبستگی مثبت را با «احساس لذت مردم در مواجهه با هتل» (۶۱۷/۰)، «نیاز به تمایز فرم هتل در بافت چمران» (۴۱۸/۰)، «میزان زیبایی فرم هتل» (۴۱۹/۰) و «نوع مصالح به کار رفته در نماسازی آن» (۳۴۷/۰) دارد. این علاقه بیشتر ناشی از بعد احساسی ادراک مردم بوده تا ناشی از ابعادشناختی و ارزش گذاری باشد، زیرا بررسی نظر شهروندان درباره مناسب بودن نوع مصالح مصرفی در نمای هتل نشان می دهد که ۴۷٪ از آنان تناسب این مصالح را نامناسب و تنها ۱۹٪ آن را مطلوب ارزیابی کرده اند. همچنین ۴۲٪ از مردم در مواجهه با هتل، احساس لذت بخشی را تجربه نمی کنند (نمودار ۳). ۷۷٪ از شرکت کنندگان در نظرسنجی، همخوانی ارتفاع هتل با محیط پیرامون را متوسط و ضعیف ارزیابی کرده اند. این در حالی است که لزوم تمایز با محیط از نظر ۳۷٪ از پرسش شوندگان ضروری بوده است؛ بنابراین به نظر می رسد علی رغم نیاز به تمایز فیزیکی با بافت، هتل چمران از نظر مخاطبان خود نتوانسته است حد مناسبی از تمایز بصری را ایجاد کند (نمودار ۴).

جدول ۴: رابطه بین میزان علاقه مردم به هتل و ویژگی‌های کالبدی و بستر آن

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
احساس لذت در مواجهه با هتل	۰/۶۱۷	۰/۰۰۰
میزان نیاز به تمایز فرم هتل در یافت چمران	۰/۴۸۱	۰/۰۰۰
میزان زیبایی فرم هتل	۰/۴۱۹	۰/۰۰۰
مطلوبیت استفاده از فلز خاکستری و سنگ تراورتن زرد در نماسازی هتل	۰/۳۴۷	۰/۰۰۰
مطلوبیت قرارگیری هتل در بلوار چمران	۰/۲۹۵	۰/۰۰۳

نمودار ۳: پراکندگی پاسخها در جواب به سؤال: از نظر شما استفاده از ورق کامپوزیت و سنگ تراورتن زرد چقدر مناسب نماسازی این بنا می‌باشد؟ و تا چه حد ایستادن در کنار هتل حس لذت بخشی به شما می‌دهد؟

نمودار ۴: پراکندگی پاسخها در جواب به سؤال: از نظر شما ارتفاع هتل تا چه اندازه با محیط پیرامون آن همخوانی دارد؟ و نیز وجود تمایز با محیط تا حد مورد نیاز است؟

بررسی ارتباط میان جنسیت و میزان تحصیلات با ترجیح زیباشناختی و میزان علاقه مردم به هتل نشان می‌دهد که هیچ رابطه معناداری در این خصوص وجود ندارد. با این حال، همبستگی منفی میان میزان تحصیلات با ارزیابی «میزان جدید و نوآورانه بودن فرم هتل» (۰/۲۱۴-) و ارزیابی «میزان همخوانی ارتفاع هتل با محیط پیرامون»

آن» (۲۶۰/-) دیده می‌شود. هرچند این همبستگی منفی، چندان قوی و قابل توجه نیست، اما نشان می‌دهد ارتقای سطح تحصیلات می‌تواند به افزایش ادراک تفسیری و شناختی کمک کند. بدین معنا که با افزایش میزان تحصیلات، میزان خلاقانه بودن فرم هتل و همخوانی آن با بافت اطراف، از ترجیح کمتری برخوردار بوده است. فرم هتل از دیدگاه ۶۵٪ از پرسش‌شوندگان این تحقیق، فاقد هر نوع معنای خاصی است. تنها ۳۵٪ از آنان معتقدند که فرم آن می‌تواند معنایی داشته باشد. از این میان، برخی فرم هتل را تداعی‌کنندهٔ بادگیرهای یزد، موشک، فلش، نشانه رفتن آسمان، متمایز بودن با محیط، خلق محیطی درآمدزا، ایستادگی و عظمت، نوک شمشیر، نشانگر غرور و سربلندی دانسته و برخی آن را وسیله‌ای برای جذب گردشگر با تبدیل هتل به نمادی دیگر از شهر شیراز تلقی کرده‌اند. دسته‌بندی موارد اشاره شده از نظر محتوایی به «شیء (مانند فلش)»، «صفت (مانند عظمت)» و «کیفیت (مانند پیشرفت شهر)» نشان می‌دهد که ۶۳٪ از پرسش‌شوندگان معنایی شیء‌گونه از منظر هتل دریافت می‌کنند و تنها ۱۲٪ آن را نشانه‌ای از یک کیفیت دانسته و مابقی (۲۵٪) صفت‌هایی را به آن نسبت داده‌اند. چنین برداشتی بیانگر ابعاد شمایی این بنا به عنوان یک نشانهٔ شهری بوده که در بیشتر مواقع، مورد اشاره بوده است تا حاصل ابعاد نمایه‌ای و نمادین آن باشد.

در پاسخ به این پرسش که «فرم این هتل در شما چه حسی ایجاد می‌کند؟»، که می‌توان به مواردی مانند حس ناپایداری و موقتی بودن، مبارزه با طبیعت، قرار دادن جسمی عمودی متعلق به مکانی دیگر در بلوار چمران، حس ترس، حس رسمی بودن، ساده و زیبا، یکپارچگی، ارتفاع، بلندی، عظمت، قدرت، حس ناهماهنگی، دلخراشی، بی‌تناسبی و بی‌ارتباطی با اطراف، حس خودخواهی، عدم تعلق به شهر، ناهمگونی، تعجب، حقارت، بی‌حوصلگی، ساده‌اندیشی، معمولی بودن نسبت به ساختمان‌های تهران، دلهره، تمایز و بدبینی اشاره کرد. ۷۳٪ از مخاطبان نیز هیچ حسی را در مواجهه با هتل اعلام نکرده‌اند. بررسی پاسخ‌ها نشان می‌دهد که این احساس‌ها جنبه مثبت نداشته و بار عاطفی منفی در آن‌ها مستتر است.

نتیجه‌گیری

بناهای مرتفع در شهر اهمیت فراوانی نزد مردم دارند. بیش از ۷۰٪ از پرسش‌شوندگان این تحقیق بر این باورند که شیراز به ساخت بناهای مرتفع نیازی متوسط تا بسیار زیاد دارد. میزان زیبایی این ساختمان‌ها و علاقهٔ مردم به آن‌ها تحت تأثیر عوامل متعددی قابل حصول است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که هتل چمران شیراز به عنوان بلندترین ساختمان شهر در حال حاضر نتوانسته است آنچنان که شایسته است از ظرفیت‌های مکانی و کالبدی خود در راستای خلق منظر شهری مطلوب و جذاب استفاده کند. تحلیل ترجیح شهروندان شرکت‌کننده در این پژوهش نشان می‌دهد که «میزان بداعت فرم و نوآوری در طراحی» و «نوع استفاده از مصالح به کار رفته» در ساختمان هتل در اولویت‌های دوم و سوم تأثیرگذاری بر میزان ادراک زیباشناختی مردم بوده و این در حالی است که احساس خوشایند مردم در مواجهه با بنایی مرتفع که پیش‌تر در شهر سابقهٔ حضور نداشته است، بیش‌ترین همبستگی را در ادراک زیباشناختی آن‌ها دارد. همین عامل نیز مهم‌ترین همبستگی را با افزایش میزان علاقهٔ مردم به این بنا دارد. نیاز به تمایز فرم هتل در بافت چمران و زیبایی آن در اولویت‌های دیگر در ارتقای میزان علاقهٔ مردم به این بنا قرار دارند. به این ترتیب، بدیع بودن ارتفاع آن در شهر، عامل اصلی توجه و احساس خوشایند مردم دانسته می‌شود که بیشتر تحت تأثیر ادراک حسی بوده و پس از مدتی، اثر آن کمرنگ خواهد شد. به سبب ظرفیت پایین هتل، ابعاد شناختی، تفسیری و ارزش‌گذاری ادراک، کمتر مورد اشارهٔ پرسش‌شوندگان قرار دارد. عدم توجه به ظرفیت‌شناختی و تفسیری معماری که ناشی از ضعف در معناپردازی و ایده‌گرایی است، بیشتر تحت سیطرهٔ سوداگرایی اقتصادی و عملگرایی افراطی است که در نمی‌تواند به لایه‌های ذهنی شهروندان غنا بخشیده و به حیات خاطرهای شهر افزوده شود. از این رو، بناهایی از این دست تنها به احساسات زودگذری می‌مانند که در گذر زمان رنگ خواهند باخت و وقوع مکرر چنین رویدادهایی به گسست ذهنی و افول ارزش‌گذاری شهروندان نسبت به شهر منتج خواهد شد.

بر این اساس شایسته است در طراحی دیگر ساختمان‌های بلند شهر موارد زیر در نظر گرفته شود:

۱. توجه بیشتر به جنبه‌های نوآورانه و خلاقانه در طراحی کالبدی ساختمان‌های مرتفع از نظر فرم خارجی و ترکیب‌بندی اجزای آن می‌تواند به ترجیح زیباشناختی و افزایش علاقه مردم به این بناها کمک کند؛
۲. استفاده از مصالح با ترکیب‌بندی و رنگ‌بندی متنوع و خلاقانه در طراحی نما، عامل مهمی در طراحی است که به ادراک مردم از ساختمان‌های بلند کمک فراوانی می‌کند؛
۳. هرچند تمایز با بافت و بستر پیرامونی می‌تواند به جلب توجه مردم کمک کند، اما ادراک زیباشناختی ارتباط معناداری با تضاد و تمایز ندارد، لذا توصیه می‌شود به هماهنگی بصری با بافت طبیعی و فیزیکی شهر در طراحی دیگر ساختمان‌های مشابه توجه گردد؛
۴. لازم است به معانی و مفاهیم قابل فهم و هویت بناهای بلند توجه شود و از ساخت بناهای فاقد معنی و هویت مناسب خودداری شود. جنبه‌های شمالی در نشانه‌ها بیشتر با لایه‌های اولیه ادراک ارتباط داشته و ادراک معانی و مفاهیم موجود از منظر بناهای بلند شهری، نیازمند جنبه‌های نمادین و نمایه‌ای است که از اهمیت خاصی در طراحی برخوردار خواهد بود.

پژوهش‌های آتی می‌تواند به بررسی جنبه‌های نمادین و نمایه‌ای مناسبی که توسط شهروندان قابل شناخت و درک باشد، بپردازد و الگوهای کلان و مؤلفه‌های اصلی قابل تعریف در نماسازی و کالبد کلی بناهای بلند شهری را تا حدی روشن کند. همچنین مقایسه تطبیقی پژوهش‌های مشابه در سایر شهرهای کشور، ضمن شناسایی ترجیحات محلی می‌تواند زمینه دستیابی به نتایجی کلان جهت تنظیم دستورالعمل‌های طراحی در نظام معماری و شهرسازی کشور را فراهم آورد و برخی الگوهای اولیه را پیشنهاد کند که امید می‌رود توسط سایر پژوهشگران در آینده محقق شود.

منابع

- اسدپور، علی. ۱۳۹۱. تحلیل نشانه‌شناختی مرکز اسناد و کتابخانه ملی فارس. فصلنامه طراح (۵): ۱۴۲-۱۴۸.
- اسدپور، علی. ۱۳۹۲. راهبردهای توصیفی در پژوهش منظر. فصلنامه علمی- ترویجی منظر (۲۲): ۲۲-۲۵.
- بل، سایمون. ۱۳۸۲. منظر؛ الگو، ادراک و فرآیند. ترجمه دکتر بهناز امین‌زاده، تهران: دانشگاه تهران.
- بهزادفر، مصطفی. ۱۳۸۲. سیما و منظر شهری تجارب جهانی و چشم‌انداز آینده. همایش بین‌المللی نگاه نخست، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه. ۱۳۹۱. مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری. چاپ پنجم. وزارت مسکن و شهرسازی: تهران.
- پورجعفر، محمدرضا. بمانیان، محمدرضا. تقوایی، علی‌اکبر. منتظر الحجة، مهدی. ۱۳۹۰. درآمدی بر گونه‌شناسی کالبدی نشانه‌های شهری در نقشه ادراکی شهروندان. دو فصلنامه معماری و شهرسازی (۷): ۱۲۹-۱۴۵.
- حبیبی، سید محسن. مقصودی، ملیحه. ۱۳۸۶. مرمت شهری. تهران: دانشگاه تهران.
- دانشپور، سید عبدالهادی. مهدوی‌نیا، مجتبی. غیائی، محمدمهدی. ۱۳۸۸. جایگاه دانش روان‌شناسی محیطی در ساختمان‌های بلندمرتبه با رویکرد معماری پایدار. دو فصلنامه هویت شهر (۵): ۲۹-۳۸.
- ساعی، علی. ۱۳۸۸. درآمدی بر روش پژوهش اجتماعی: رویکرد تحلیل کمی در علوم اجتماعی. تهران: آگاه.
- سیگل، سیدنی. ۱۳۸۳. آمار غیر پارامتری برای علوم رفتاری. ترجمه یوسف کرمی. چاپ دوم. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- طالبی، ژاله. ۱۳۸۶. راهنمای طراحی ساختمان‌های بلند مسکونی. چاپ پنجم. تهران: انتشارات مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
- کارمونا، متیو و همکاران. ۱۳۸۸. مکان‌های عمومی، فضاهای شهری. ترجمه دکتر فریبا قرایی، مهشید شکوهی، زهرا اهری و اسماعیل صالحی، تهران: دانشگاه هنر.
- کریمی مشاور، مهرداد. ۱۳۸۹. زیبایی برج از نگاه شهروندان. ماهنامه منظر (۱۱): ۵۶-۶۱.
- کریمی مشاور، مهرداد. ۱۳۹۰. نقش بلندمرتبه‌سازی در منظر شهری (نمونه موردی شهر تهران). خلاصه رساله دکتری معماری دانشگاه تهران. نمایشگاه الکترونیک شهر تهران.

(۵۲۷) دسترسی در تاریخ ۱۳۹۱/۵/۱۹ [http:// e-exhibition.tehran.ir/default.aspx?tabid=۸۷&ArticleId=۱۳۹۱/۵/۱۹](http://e-exhibition.tehran.ir/default.aspx?tabid=۸۷&ArticleId=۱۳۹۱/۵/۱۹)

- کریمی مشاور، مهرداد. منصوری، سید امیر. ادیبی، علی اصغر. ۱۳۸۹. رابطه چگونگی قرارگیری ساختمان‌های بلندمرتبه و منظر شهری. فصلنامه باغ نظر (۱۳): ۹۹-۸۹.
- گروتز، یورت کورت. ۱۳۸۳. زیبایی‌شناسی در معماری. ترجمه دکتر جهان‌شاه پاکزاد و مهندس عبدالرضا همایون. چاپ دوم، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- لنگ، جان. ۱۳۸۶. آفرینش نظریه معماری؛ نقش علوم رفتاری در طراحی محیط. ترجمه دکتر علیرضا عینی‌فر، چاپ سوم. تهران: دانشگاه تهران.
- لینچ، کوین. ۱۳۸۹. سیمای شهر. ترجمه دکتر منوچهر مزینی. چاپ نهم. تهران: دانشگاه تهران.
- محمودی، سید امیر سعید. ۱۳۸۵. منظر شهری؛ مروری بر چند نظریه. فصلنامه آبادی (۵۳): ۶۱-۵۴.
- Golledge, R.G. ۱۹۹۹. Human wayfindings and cognitive maps, in R.G. Golledge (Ed.) wayfinding Behavior: Cognitive mapping and other spatial processes: ۵-۴۵, Baltimore, MD: Johns Hopkins Press.
- APPLEYARD, D. ۱۹۷۹. The Environment as a Social Symbol: Within a Theory of Environmental Action and Perception. Journal of the American Planning Association. (۴۵): ۱۴۳-۱۵۳.
- CARMONA, M., HEATH, T., OC, T. & TIESDELL, S. ۲۰۰۳. Pubice spaces, Urban Spaces. Architectural Press.
- HEATH, T., SMITH, S. G. & LIM, B. ۲۰۰۰. Tall Buildings and the Urban Skyline. Environment and Behavior. (۳۲): ۵۴۱-۵۵۶.
- NASAR, J. L. ۲۰۱۱. Environmental Psychology and Urban Design. In: BANERJEE, T. SIDERIS, ANASTASIA LOUKAITOU (ed.) Companion to Urban Design.
- NOWAK, M. Z. ۲۰۰۳. Searching for legible city form: Kevin Lynch's theory in contemporary perspective. Journal of Urban Technology. (۱۰): ۱۹-۳۹.
- STAMPS, A. E. ۱۹۹۱. PUBLIC PREFERENCES FOR HIGH RISE BUILDINGS: STYLISTIC AND DEMOGRAPHIC EFFECTS. Perceptual and Motor Skills. (۷۲): ۸۳۹-۸۴۴.